15.1.2019

tuv@eduskunta.fi

VIITE: Asiantuntijalausunto liittyen VNS 6/2018 vp Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta, 17.12.2018 sähköpostilla saatu asiantuntijalausuntopyyntö

Liikunnan yhä kasvava merkitys yhteiskunnassa liikunnan laaja-alaisine vaikutuksineen on tunnistettu, josta osoituksena on liikuntapoliittisen selonteon valmistuminen strategiseksi ja yhteiskuntapoliittiseksi asiakirjaksi. Ansiokasta on selonteon lähetymistapa tarkastella liikuntaa myös itseisarvona eikä pelkästään välinearvon kautta. Liikunta ja liikuntakulttuurin kenttä on yhä kompleksisempi ja monella tapaa lonkeroitunut, joten myös selonteon poikkihallinnollinen lähestymistapa ilmiöön on oikea.

Ikärakenteen muutoksen osalta liikuntapoliittisessa selonteossa on soveltavan liikunnan nykytilaa käsittelevässä osiossa tuotu aiheellisesti esille, että ikärakenteen muutos ja erityisesti ikääntyväen väestön määrän kasvu on näkynyt kuntien liikuntapalveluissa jo pitkään, mutta sen heijastuminen valtion liikuntapoliittisiin ratkaisuihin on ollut vähäistä suhteessa sen merkitykseen. Kansallisen taloudellisen kestävyysvajeenkin näkökulmasta valtion liikuntapolitiikassa tulisi vahvasti näkyä strategisena linjauksena ikääntyneiden liikkumisen mahdollistaminen ja tukeminen. Liikunta on erittäin tärkeä asia ikäihmisten terveyden, toimintakyvyn ja kokonaishyvinvoinnin edistämisessä ja siten ikääntymiseen liittyvän mahdollisen toimintakyvyn vajauksen ehkäisemisessä.

Erityisryhmien liikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunta edellyttää soveltamista ja myös erityisosaamista. Selonteossa on käsitelty erikseen ikäihmiset ja maahanmuuttajat. Erityisryhmään kuuluvat myös mm. seuraavat kohderyhmät: mielenterveys- ja päihdekuntoutujat, alle 65-vuotiaat pitkäaikaissairauksista kärsivät, kehitysvammaiset ja vaikeavammaiset.

Liikunta on kuntoutusta, joka yhdistyy SHL:n mukaiseen sosiaalisen kuntoutukseen. Käytännössä sen toteutus edellyttää eri ammattilaisten ja organisaatioiden välistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Kasvava pitkäaikaisyöttömyys, päihde- ja mielenterveysongelmat, köyhyys, huono-osaisuus, nuorten koulutuksesta ja työelämästä syrjäytyminen ovat tuottaneet ongelmia, joiden ratkaisemiseksi tarvitaan tehostettua yksilöllistä tukea ja ohjausta, osallisuutta edistävää tavoitteellista toimintaa sekä eri tukitahojen tiivistä yhteistyötä. Henkilöt eivät tarvitse omaa sektoroitunutta liikunnanohjausta, kuten esimerkiksi aikoinaan on ollut mielenterveyspalveluissa. Liikuntaa järjestetään ns. normaaliusperiaatteella, jota selonteossakin voitaisiin korostaa enemmän. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää kaikkien yhteiskunnan jäsenten yhtäläisiä mahdollisuuksia päästä niihin vuorovaikutussuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin, jotka

Sivistys- ja kulttuuripalvelut | Liikuntapalvelut
Postiosoite: PL 10, 90015 Oulun kaupunki
Puhelin: 08 558 410 (vaihde)
Y-tunnus: 0187690-1 | www.ouka.fi

muodostavat jokapäiväisen elämän perustan; periaatteena on yksilön integroituminen yhteiskuntaan kykyjään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla. Sosiaalisessa kuntoutuksessa yksilöllinen tuki yhdistyy toiminnallisuuteen. Tavoite määrittelee missä, miten ja kuka sosiaalisen kuntoutuksen toiminnallista osuutta toteuttaa. Tavoite voi olla arkielämän taitojen oppimista ja kunnan peruspalveluiden käyttämistä kuten liikuntapalveluiden, päihteettömän arjen hallintaa, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tai tukea ryhmässä toimimiseen. Normaaliuden periaate kaikessa liikunnan ja liikunnallisuuden edistämisessä tulee olla vahva ja silloin se kattaa myös nämä henkilöt.

Liikuntakulttuurin muutos näkyy myös monin eri tavoin esimerkiksi kasvavana lajikirjona ja ns. uusien lajien nousuna. Esimerkiksi nuoret harrastavat entistä enemmän liikunta- ja nuorisokulttuurin välimaastossa olevia lajeja organisoitumattoman liikuntatoiminnan ulkopuolella. Kuitenkin kunnan tulisi pystyä tarjoamaan liikuntatiloja ja liikunnan olosuhteita myös näiden lajien harrastamiseen (esim. skeittaus, skoottaus, dirt, bmx, parkour jne.).

Arkiliikunnan, terveysliikunnan, perheliikunnan ja lasten ja nuorten liikunnnan näkökulmasta lähellä kotia olevien lähiliikuntapaikkojen merkitys on keskeinen. Lähiliikuntapaikalla tarkoitetaan päivittäiseen liikuntaan tarkoitettua, laajoja käyttäjäryhmiä palvelevaa, pääsääntöisesti vapaassa ja maksuttomassa käytössä olevaa ulkoliikuntapaikkaa, joka sijaitsee asuinalueella käyttäjiensä helposti ja turvallisesti saavutettavassa paikassa. Lähiliikuntapaikan tavoitteena korostuvat aina lähiliikuntapaikan liikunnallinen monikäyttöisyys, ympärivuotisuus sekä viihtyisyys. Liikuntapoliittisessa selonteossa lähiliikuntapaikkojen tarkastelu ja niiden merkitys oli jäänyt suppealle tarkastelulle. Ne ovat kuitenkin eri-ikäisten kansalaisten liikunta-aktiivisuuden kannalta keskeisiä liikuntapaikkoja ja ne tukevat eritoten myös ilmastonmuutoksen ehkäisemistä, kun liikunta tapahtuu lähellä. Lähiliikuntapaikat ja niiden merkitys liikunnallisen elämäntavan edistämisessä olisivat ansainneet suuremman huomion.

Myös kävely- ja pyöräilyväylillä on keskeinen merkitys kansalaisten lähiliikuntapaikkoina, kuten myös leikkipuistoilla ja luontoliikunmnalla sen kaikissa muodoissaan. Arkiliikunnan edistämisellä ja liikuntaan mahdollistavan yhdyskuntasuunnittelun avulla voidaan mahdollistaa aktiivisen elämäntavan toteutumista lähellä omaa elinympäristöä kaikille kuntalaisille.

Kunnallinen liikuntapolitiikka tarvitsee edelleen resursointia myös valtion taholta, koska normiohjauksen rinnalla valtionosuus- ja valtionavustusjärjestelmä edistävät kunnissa liikuntakulttuurin kehittämistä. Kannustinosan lisääminen nykyiseen valtionosuusjärjestelmään voisi edistää kunnallisen liikuntapolitiikan tavoitteellisuutta ja olisi kehittelemisen arvoinen. Sitä voitaisiin ainakin pilotoida joidenkin kriteerien osalta.

Luvussa 5.1. on käsitelty liikunnan yhteiskunnallista perustelua ja tuotu esille, että liikunnalla on myönteisten fyysisten vaikutusten lisäksi myös poistiivisia sosiaalisia ja psyykkisiä vaikutuksia. Selonteossa terveyttä ja hyvinvointia edistävällä liikunnalla tarkoitetaan elämänkulun eri vaiheissa tapahtuvaa kaikkea fyysistä aktiivisuutta, jonka tavoitteena on terveyden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen.

Usein liikuntasuositukset ovat suurelle osalle kansalaisia liian vaativia ja kynnys liikunnan aloittamiseen voi olla liian korkea. Siksi tulee edistää myös matalatehoista ja matalakynnyksistä liikuntaa ja vähentää istumisen määrää. Hyvinvointiaktiivisuuden -käsite laajentaa perinteisestä terveysliikunnasta kattamaan myös matalatehoisen, päivittäisen arkiliikunnan ja liikkeessä olemisen. Jo terminä se kattaa enemmänkin kuin pelkän fyysisen aktiivisuuden, kuten esimerkiksi sosiaalisen aktiivisuuden, jonka tavoite ei ole liikunnallinen, mutta joka tuottaa myös lisää askeleita tai energiankulutusta. Kaikki se aktiivisuus kuntalaisen arjessa, mikä ylittää kuormitustasoltaan istumisen ja seisomisen edistää hyvin hyvinvointiaktiivisuutta. Kunnallisen liikuntapolitiikan keskeisenä tavoitteena on edistää terveysliikuntaa, hyvinvointiaktiivisuutta ja terveyserojen kaventumista liikunnan avulla siten, että liikuntapalvelut ovat kaikkien asukkaiden käytettävissä. Edistämällä liikunnallista elämäntapaa ja tukemalla hyvinvointiaktiivisuuden kasvua voidaan vahvistaa terveyttä ja hyvinvointia kaikissa elämänvaiheissa. Hyvinvointiaktiivisuuden -käsite tunnistaa liikunnan merkityksen paitsi terveydelle niin myös itsenäisenä ilon ja innostuksen lähteenä, kasvatuksen, oppimisen ja luovuuden välineenä sekä sosiaalisen pääoman rakentajana. Hyvinvointiaktiivisuuden edistämisen näkökulmaa selonteossa olisi voitu nostaa esille, sillä väestötasolla pienikin aktiivisuuden taso vähän tai ei lainkaan liikkuvien kansalaisten keskuudessa saa aikaan väestötasolla isoja kansantaloudellisia ja kansanterveydellisiä vaikutuksia.

Terveyttä ja hyvinvointia edistävän liikunnan käsite on laajentumassa liikkumisesta myös liikkumattomuuden purkamisen suuntaan, koska liiallisen istumisen on havaittu olevan merkittävä terveyden itsenäinen riskitekijä. Päätavoitteina terveyttä ja hyvinvointia edistävän fyysisen aktiivisuuden lisäämisessä tulisivat olla seuraavat elementit - arkeen enemmän askeleita ja vähemmän istumista. Aktiivisen elämäntavan ja arkiliikunnan lisäämiselle sekä erityisesti istumisen vähentämiselle on yhteiskunnassamme suuri tarve. Tämä onnistuu kaikilla toimialoilla niin varhaiskasvatuksessa, kouluissa, lukioissa, työpaikoilla ja myös kaavoituksessa, yhdyskuntasuunnittelussa, joukkoliikenteessä, hyvinvointipalveluissa jne. Eli aktiivisen elämäntavan edistäminen ei ole vain liikunnan toimialan asia vaan kuuluu kaikille. Selonteossakin tuodaan esille punaisena lankana se, että fyysinen aktiivisuus tulee nivoa mahdollisimman luontevaksi osaksi ihmisten päivittäisiä toimintaympäristöjä ja elämää. Olennaista on siis toimintakulttuurin liikunnallistaminen ja aktivaatiota kehittäväksi niin varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, lukioissa, työpaikoilla kuin ikäihmisten palveluissa.

Liikunnan peruspalveluluonteisen edistämisen lähtökohtana kunnissa on toimialarajat ylittävä strateginen ajattelu, poikkitoiminnalliset toimintamallit ja laajat kumppanuudet. Riittävän velvoittava ja linjaava liikunnan lainsäädäntö tukee liikunnan edistämistä kunnissa monialaisena ja toimialarajat ylittävänä työnä. Liikunnalla edistetään hyvinvointia, aktiivisuutta, kilpailukykyä, yhteisöllisyyttä, vetovoimaa ja kasvua. Liikunnan tulisi siten sisältyä kunnissa kaiken tasoiseen strategiseen ajatteluun. Liikunta-alan asiantuntemusta kunnissa edustaa kunnan liikuntapalvelut. Liikuntapalveluiden asiantuntija- ja koordinointiroolin toimialarajat ylittävässä liikunnan edistämistyössä on luontevaa jatkossa vahvistaa entisestään, jolla voidaan turvata myös ns. yhdyspintojen toimiva sujuminen (esim. liikuntaneuvonta) mahdollisen maakunta- ja soteuudistuksen toteutuessa.

Tiedolla johtaminen on tärkeää kunnallisessa liikuntapolitiikassa. Erityisesti liikuntatieteisiin, käyttäytymistieteisiin ja yhdyskuntasuunnitteluun liittyvät tutkimukset mahdollistavat

kunnallisen päätöksenteon perustamisen tutkittuun tietoon. Valtakunnan tasolla yhteiset mittarit liikuntakulttuurin kehittämiseen, kuten TEAviisari ja Move!-mittaukset ovat tärkeitä.

Oulussa 15.1.2019

Niina Epäilys
liikuntajohtaja
Oulun kaupunki